

Armada eta aireportu batez gain, arte museo bat da edozein estatu modernoren osagai giltzarria

Khaled Hourani

Nazioarteko Palestinar Arte Eskolako zuzendari artistikoa

Artea ikastea gudan

Zaila izaten da gudan dagoen herrialde batean artearen papera aldarrikatzea. Herrialdea, gudan egoteaz gain, okupatua, legezkotzat jo gabe eta salbuespen egoeran badago, askoz zailagoa dirudi, badaudelako premiazkoagoak diren beharrak. Eta hala eta guztiz ere, Palestinan arte eskola bat sortu zen 2006ko abenduaren 7an, horren lehen ideia abian jarri eta urte batzuk beranduago. Bertako hainbat artistek bultzatu zuten, eta Europan eta Estatu Batuetan lanean zeuden palestinar profesional anitzek bueltarako bideari ekin zioten proiektu berri horri euren ilusioa gehitzeko.

Antolamendu neokapitalistak dirua ematen ez duen edozein ekintza gainazalezkotzat jotzera bultzatu nahi bagaitu ere, ez da zorizkoa, esaterako, Frantziako Iraultza gertatu zenean, erabaki azkarrenetako bat Louvrea herriari irekitzea izatea. Jakina da estatu modernoaren irudi berriaren sorreran arteak funtsezko rola jokatu zuela. Aurretik ere entitate politiko-kultural eta sinesmenen inperioak estrategia beraz baliatu ziren: Atenasek Partenoia eraikitzerakoan, pertsiarrei guda irabazi eta gero; Augustok Ara Pacis eta Erromako monumentuak altxatuz, Inperioa aldarrikatu bezain laster; eta Eliza katolikoak, zer esan, bere instituzionalizazioaren sorreratik, eta batez ere Trentoko kontzilioaren ondorioz. Beraz, arteak kolektibitate zein banakoaren sentimendu eta ideiak irudikatzeke aukera duenez gero, ez da harri-

tzekoa Palestinan ere gaitasun horiek garatzen lagundu diezaieketen instituzioak aldarrikatzea.

Palestinan maiz gertatzen den bezala, kanpoko organismo baten laguntza nahitaezkoa izan zen lehen pausoak emateko; kasu honetan, Norvegiako Atzerri Ministerioak sustatu zituen Ramalako International Academy of Art Palestinen hasierako hiru urteak. Hortik aurrera, diru laguntza desberdinak jasoz joan da, nazioarteko komunitate artistiko osoaren bultzadaz; eta graduko ikasketez gain, laster master bat sortzeko aukera izatea espero dute arte eskola berezi honetan.

Ikasle gutxi sartzen dira urtero, baina eskolaren txikitasunak tamainan ez du kalitatearekin zerikusirik: irakasle bikainak dituzte, hala nola Emily Jacir palestinar-italiar-amerikar artista, mundu osoan zehar sariak jasotzen ibili dena azken urteotan. Eskolaren zuzendaria urte askotan Ingalaterrako eskoletan lan egindako Tina Sherwell doktorea da, hezkuntzaren ikuspegi aurreratu eta sortzailea duen pertsona. Aldi berean, zuzendari artistikoa Khaled Hourani palestinar artista da, Europako hezkuntza sistema eta pentsamenduari kontrapisu egiten diona. Honela, kanpoko eta bertako irakasle eta hizlarien oreka bilatzen da, bertako pentsamendu eta egoerari erantzun emateko pertsonak trebatuz, ez soilik arte munduaren nazioarteko merkatuan buruz buru murgilduko diren ekoizle artistikoak bultzatuz. Izan ere, akademiaren oinarrietan ezartzen da «memoria, historia eta identitate kolektiboa mantentzeko» betebeharra dutela, munduan garatzen diren arte korronteekin lotuz eta Palestinako artistak behar horiei zein nazioarteko diskurtsoei erantzuteko heziz.

Baina estatu berrien irudiak sortzeaz gain, arteak duen gaitasuna mundua desberdina izan daitekeela imajinatzen laguntzean datza. Eta beste mundu bat imajinatzeko gai bagara, aldaketak burutzeko lehen pausoak eman ditugu. Zentzu horretan, ez da horren zaila Palestina bezalako testuinguru batean artearen beharra aldarrikatzea.

Zer da normaltasuna?

Arte eskola bat izateko beste arrazoietakoa bat Palestinako biztanleek bizi nahi duten normaltasuna da. Hots, okupaziopean egoteak mozten al du guztiz eguneroko bizitza? Zinez, asko eraldatzen du, baina palestinarrek jarraitzen dute umeak eskolara eramaten, lanera joaten, dendak irekitzen eta kalean janaria saltzen; jarraitzen dute medikuen kontsultak jasotzen, loreak ureztatzen ura dutenean, lagunak bisitatzen eta unibertsitatera joaten. Hots, palestinarrek Israelek ukatzen dien bizitza arruntari eusten diote, eskubide baten moduan, bizitzeko aukera bat den heinean. Zentzu horretan, are normalago arte eskola bat nahi izatea. Ez al du Palestinak, beste edozein lurraldek bezala, artea irakasteko aukerarik izango? Kultura ahaztuko dugu, egoera militarrean bizi garelako, edo kontrakoa, kulturari eutsiko diogu, egoera militarrean gizaki mantentzen gaituelako?

Dena den, ezin ukatu Palestinako «normaltasuna» ez dela, adibidez, Euskal Herrian bizi duguna. Lurralde bakoitzak bere «normaltasuna» du, eta Palestinakoa ez da guretzako batere normala. Lurraldetik mugitzerakoan aurki daitezkeen buruhaustekak argiak dira. Produktuen mugikortasunerako arazoak ere nabariak eta ondorio handikoak dira. Baina jendeak, mirari baten moduan, aurrera egiteko moduak aurkitzen ditu, eta «normaltasun» berriak ezartzeko gauza da. Fenomeno horri ikusgarritasuna emanez egin zuten lan Field Work kolektiboko kideek (Nis Rømer eta Lise Skou), Ramalan arte akademiako hemezortzi ikaslerekin burututako tailerrean.

Workarounds (Itzulinguruak) marrazki seriea egiteko, ikasleekin batera palestinarrek euren eguneroko bizitzan sortu ohi diren arazoei bilatzen dizkieten behin-behineko konponbideak elkartu eta irudikatu zituzten. Esaterako, etxe gainetan eraikitzen diren ur zisternak, Israelek ur mozketak burutzen baditu, erreserbak izateko. Edo murrura iristen ari direnean, israeldar taxi batera aldatzea, kontrolean

gelditua ez izateko aukera gehiago ematen duelako. Hots, erregistratuak geratzen ez diren eguneroko ekintzak, anekdotikoak eta bigarren mailakoak diruditen arren, paisaia, bizimodua eta herrialde oso baten pentsatzeko modua eraldatzen duten ezaugarriak direlako. Eraso armatuak ez bezala, historiaren urtekarietan idatziak geratuko ez diren elementuak dira, baina okupaziopean dagoen herri gehienarentzat, eguneroko bizitza leherketa batek baino gehiago markatzen dute.

Askotan ahazten zaigu okupaziopean bizi den herria oraindik bizi dela; eta bizitza hori dela maiz, bere alderdi guztiekin, bere mugimendu, sorkuntza gaitasun eta indarra-ekin, iraupenerako armarik indartsuena. Eta arrasto idatziak utziko ez dituen arren, utziko ditu bestelakoak jendearen mentalitatean. Field Workeko kideek eta arte akademiako ikasleek, euren lanaren bidez, Palestinako bizilagunei gogorazi nahi izan zieten indar hori ez dutela galdu, eta, gainera, indar hori irudikatua eta mantendua izaten ari dela.

Gudako emakume baten dekonstrukzioa

2010eko irailean, Eindhoveneko Van Abbemuseum-ak eskaera berezi bat jaso zuen: Palestinako arte akademiak Picassoren 1943ko *Buste de femme* pintura maileguan uztea eskatu zion. Istorioa gehiegi ez asmatzearren, esan behar da Van Abbe eta akademia aurretik ari zirela komunikazioan, museoko Charles Esche zuzendaria Khaled Houranirekin aspaldi ari baitzen eztabaidatzen zein paper bete dezakeen, eta bete beharko lukeen, geure garaiko museo publiko batek munduan dauden egoerei erantzuna eman eta horien aurrean posizio argi bat hartzeko. Komunean egin zitezkeen hainbat proiektu baloratu eta gero, azkenean arte akademiak museo-ko Picassoren margo hori erakustea eskatu zuen.

Sinplea dirudien eskakizuna ez da, zinez, hain erraza. Hasteko, artelanez ondare balioa dutelako, eta, ondorioz, bidaiatzen dutenean, gertatu ahal zaien edozein zoritxarri

erantzuten dion aseguru bat behar dutelako. Noski, gutxi dira okupaziopean eta herrialde bezala erregistratua ez dagoen lurralde batera bidalketa bere gain hartuko duten arte aseguru etxeak, euren lan egiteko printzipioa izanik zoritxarra ez dela gertatuko eta, ondorioz, ezer ez dutela ordainduko. Palestinako kasuan, printzipio hori oso zalantzakoa da.

Bestetik, zailtasun juridiko-geografiko batekin ere egin zuen topo museoak: Palestina ofizialki existitzen ezenez, legalki ia ezinezkoa zen bertara zihoan lan baten asegurua eta bidalketa antolatzea. Munduan leku bat badu ere, Ramalaren existentzia ez da paperetan nabari. Eta nola bidali Picasso bat, bere balio handia kontuan hartuta gainera, existitzen ez den lurralde batera?

Horri gehituta, Palestinan ez dago museorik. Eta artelan historikoeak, erakutsiak izateko, baldintza batzuk bete behar dituzte, orokorrean museo batean bakarrik betetzen direnak: temperatura eta hezetasun maila egokia eta iraunkorra, segurtasun neurri minimoak eta antzekoak. Beraz, Van Abbek bidalketa ziurtatzeko modua bilatzeko erantzukizuna hartu zuen bere gain, eta arte akademiak artelana erakusteko leku egokitu bat lortzearena.

Artelana ikasleekin batera hautatu zuen Khaled Houranik, eta aukeraketarako hainbat funtsezko arrazoi zeuden. Lehen, Picassok Parisko okupazio bitartean egindako lana zela; beraz, artearen biziraupena eta boterea erakutsi nahi zuena. Bestetik, emakume baten errepresentazioa delako, islamiarren artean gutxitan izaten den ezaugarria. Eta, bestetik, Picasso ez delako inoiz Palestinan erakutsi. Bertako tradizioak beste ildo batetik doazen heinean, mendebaldeko artearen historiako izen ezagunenek ez dute sekula Ekialde Hurbila ikusi. Ikasleek margo horren aurrean sor zitezkeen erreakzioak ikusteko gogo biziak zituzten.

Pasadizo eta negoziazio askoren ostean, bi alderdiek beren lana burutzea lortu zuten, eta 2011ko ekainaren erdialdean iritsi zen Picassoren *Buste de femme* Ramalara. Eskolan gela berezi bat eraiki zitzaion, txikia baina iraunkorra eta

mantentzeko erraza, lanak behar zituen baldintzei eusteko prest. Inaugurazioarekin batera, prozesu guztiaren berri ematen zuen dokumentala erakutsi zen. Eta hilabete batez, Ramalako biztanleek Picassoren margo bat ikusteko aukera izan zuten.

Beharbada instituzio publiko batek horrelako ekintzetan sartzeko duen betebeharra oso zalantzarria dela pentsatuko dute askok. Ziurrenik, garestia izan zen Picasso Ramalara bidaltzea. Baina bidalketa horrekin lurralde baten existentzia frogatzen duen dokumentazioa lortu da; Palestinako arte akademia munduko beste edozein instituzio eta museo bezala tratatua izan da, termino horizontal eta berdintsuetan; eta, are gehiago, Ramalako salbuespen egoera apurtzen lagundu du, guztiz ezinezkoa zirudien gertakizun bat gauzatzuz. Tamalez, asko dira munduan modu hutsalagoan gas-tatzen diren diruak eta esfortzuak.¶